

De inheemse bomen en struiken

De hoogste plateaus van Zuid-Limburg, het Plateau van Vijlen en het Plateau van Crapoel, reiken tot zo'n 300 meter boven NAP. Ze liggen in het uiterste zuidoosten van ons land, tussen Slenaken en Vaals, en worden doorsneden door de Geul en Gulp. Het is een kleinschalige landschap met holle wegen, graften, beekjes, bronnen, heggen, houtwallen, bosjes en bossen. Dit stukje landschap in Nederland heeft een bijzondere flora met een wat Midden-Europees karakter. Terwijl kruiden als Kransbladsalomonszegel, Witte veldbies, Zevenster, Wolfskers en het Bosvogeltje bij veel plantenliefhebbers wel bekend zijn, zijn Viltroos, Wilde appel, Zomerlinde

Schijnegelantier (*Rosa gremlii*; synoniem *Rosa henkeri-schulzei*) in een oude haag bij Crapoel (foto: Bert Maes).

Vruchten en bloemen van de Wilde appel (*Malus sylvestris*) in het Vijlenerbosch (foto: Bert Maes).

en Ruwe iep dat niet. In het kader van een onderzoek naar autochtone genenbronnen zijn de inheemse bomen en struiken van dit gebied recent in kaart gebracht¹.

Karakteristiek voor het gebied zijn de mooie oude bossen op de plateaus en plateauflanken zoals het Vijlenerbosch, het Schweibergerbosch en het Onderste Bosch. Hier groeien onder andere Tweestijlige meidoorn, Wilde appel, Wilde mispel, Wilde kruisbes, Bosaalbes, Winterlinde, Zomerlinde, Wegedoorn, Zuurbes en Maretak. Minder bekend is dat Gewone esdoorn als autochtone boom uiterst zeldzaam is en hier zijn areaalgrens bereikt.

Bomen en struiken hebben een directe relatie met het traditionele landgebruik. Het gebruik van hout, bast, schors, bloemen, vruchten en bladeren was in het verleden heel veelzijdig. Door dit gebruik zijn de echte inheemse bomen in het veld vaak te herkennen als hakhoutbomen, knobomen en

heggen. Ze vormen een belangrijk onderdeel van onze groene cultuurgeschiedenis en erfgoed. Omdat naar schatting nog geen 3% van de bomen en struiken in ons land autochtoon is, en circa de helft daarvan als kwetsbaar en bedreigd kan worden aangemerkt, is het dus van belang dat authentieke groeiplaatsen behouden blijven én populaties zich weer kunnen uitbreiden.

We lichten er één voorbeeld uit: Wilde appel, een van de wilde bronnen van onze hedendaagse cultuurappels. Er groeien naar schatting minder dan 200 exemplaren in heel Nederland. In het Vijlenerbosch vonden we tot onze verrassing nog 12 exemplaren, tot nu toe de enigen in Zuid-Limburg. Wilde appel is een typische soort van het Wintereiken-Beukenbos. Het Vijlenerbosch is van oorsprong een hakhoutbos en middenbos. Inmiddels is het uitgegroeid tot een prachtig opgaand bos met hoge eiken. Het bos behoort tot de best bewaarde bossen van ons land. Toch werd in de periode 1950-

van het hoogste Zuid-Limburg

1980 (!) nog driekwart van het oude bos omgevormd tot modern houtteeltbos. Staatsbosbeheer gaat de lichtvragende appelbomen vrijstellen en er zijn plannen om de te kleine populatie te vergroten met plantmateriaal uit de Nationale Autochtone Genenbank².

Tekst: Bert Maes

Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht

Bronnen/verwijzingen

- ¹ Inventarisaties in het veld werden verricht door Bert Maes, René van Loon, Guido de Bont, Emma van den Dool en Henk Kuiper (†).
- ² De Nationale Genenbank van autochtone bomen en struiken, een levende genenbank, is in 2006 in Flevoland gestart en wordt door Staatsbosbeheer beheerd. Inmiddels is er autochtoon genenmateriaal ondergebracht van ca. 65 soorten, verzameld van verspreide populaties in het land.

Door een initiatief van ARK Natuurontwikkeling zijn de resultaten van het onderzoek in boekvorm uitgegeven:

Bert Maes, Freek van Westreenen en Robin Kraaij, 2015. Oude bossen, houtwallen en heggen in het hoogste Zuid-Limburg. Heden en verleden van de inheemse bomen en struiken in Zuid-Limburg rondom Slenaken, Vijlen en Vaals. Uitgave Pictures Publishers, Woudrichem. 320 pagina's. ISBN 978-90-73187-90-0. Prijs € 19,95.

Boekbespreking

Als je je wilt verdiepen in de historie en natuur van de hoogste delen van Nederland is dit een echte aanrader. De auteurs zijn er in geslaagd een ongelooflijke hoeveelheid informatie, met het accent op houtige vegetaties, bijeen te brengen en op een aansprekende manier weer te geven. Oude en nieuwe kaarten en foto's brengen heden en verleden in beeld. Met name de kaarten met de verspreiding van oude boskernen en individuele soorten wekken de lust om het rijk geschakeerde Zuid-Limburgse landschap dieper te doorgronden, op zoek naar bijvoorbeeld Mispel, Fladderiep, Wilde appel of Kleinbloemige roos. Het boek is tevens een oproep voor het koesteren van autochtone bomen en struiken in een tijdperk waarin zelfs natuurbeheer vaak met rigoureuze ingrepen gepaard gaat. In-

grepen die ten koste gaan van de zichtbare (natuurlijke) historie van ons landschap. Beheerders van heggen, houtwallen en bossen in Zuid-Limburg (en daarbuiten) kunnen daarom niet om dit boek heen. **Tekst: Baudewijn Odé**

Vruchten van de Bosaalbes (*Ribes rubrum* var. *rubrum*) in het Roebelsbosch bij Slenaken (foto: Bert Maes).

Oplossing puzzel pagina 21

1 Beuk, 2 Teunisbloem, 3 Paardenbloem, 4 Echte koekoeksbloem, 5 Waterzuring, 6 Kale jonker, 7 Liggende klaver, 8 Reuzenpaardenstaart, 9 Pijlkruidkers, 10 Grote klit, 11 Zwarte els, 12 Gewone vlier